Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK SORUNU VE KAMU SOSYAL TRANSFER HARCAMALARININ YOKSULLUĞA ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Duygu YÜCEL*

ÖZET

Yoksulluk günümüzde çözülmesi gereken öncelikli sorunlardan biri olmuştur. Ekonomik olduğu kadar sosyal ve manevi nitelikteki ihtiyaçları da kapsadığı için, hem ekonomik hem de sosyolojik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada çok boyutlu, göreceli bir kavram olan yoksulluk kavramlarına, yoksullukla mücadeleye yönelik yaklaşımlara değinilmiş ve kamu sosyal transfer harcamalarının fertlerin işteki durumlarına göre yoksulluk oranlarını azaltıcı etkileri arasındaki ilişki kurulan ekonometrik modelle analiz edilmiştir. Yapılan analizde fertlerin işteki duruma göre yoksulluk oranının en yüksek olduğu kesimin yevmiyeli çalışanlarla ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlar olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yoksulluk, Türkiye'de yoksulluk, Yoksullukla mücadele, Kamu sosyal transfer harcamaları.*

PROBLEM OF POVERTY IN TURKEY AND A RESEARCH ON THE EFFECTS OF POVERTY PUBLIC SOCIAL TRANSFER EXPENDITURES

ABSTRACT

Poverty today has become one of the problems to be solved. As well as economic, social and spiritual needs of nature because they contain important, both economically and emerge as a sociological phenomenon. In this study, a multi-dimensional, which is relative concept of poverty concepts, approaches, addressed to the fight against poverty and public expenditures in social transfers reduce poverty rates by employment status of individuals established the relationship between the

* Öğr. Gör., Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

effects of the econometric model has been analyzed. According to the analysis, status in employment of individuals with the highest poverty rate cut as a result of casual employees are employed as unpaid family workers has emerged.

Key Words: *Poverty, Poverty in Turkey, Combating with poverty, Public social transfer expenditures.*

1. YOKSULLUK KAVRAMLARI

Yoksulluk kavramı ekonomik açıdan oldukça zor tanımlanan bir kavramdır. Bunun nedeni, göreceli ve sınırlarının çizilmemiş olmasıdır. Ayrıca ölçülmesi zordur. Geliştirilen temel kriter ışığında karşılaştırılması gereken bir kavramdır. Böylece tartışılmaya her zaman açık olan bir kavramdır.

Yoksulluk yaşamın içinde olan olanaklardan yoksun kalma durumunu ifade etmektedir. Bu kavram beslenme, barınma, sağlık, eğitim, giyim, kültür, dinlenme gibi beşeri ihtiyaçlar kavramına dayanmaktadır. Beşeri ihtiyaçlar iki grupta toplanabilir. Ekonomik koşullara bağlı olarak karşılanabilen ihtiyaçlar ve sevgi, yaratıcılık gibi ekonomik koşullara bağlı olmayan ihtiyaçlardır.

Yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olması onun farklı şekillerde tanımlanmasına yol açmaktadır. Pete Alcock'a göre yoksulluk politik bir kavramdır ve bilimsel olarak kabul edilmiş bir tanımı yoktur.[1] Bir başka tanıma göre yoksulluk " beşeri varlıkların ekonomik, fiziki ve sosyal değerlere sahip kaynaklarla arzu edilen biçimde donatılmamış olmasıdır."[2] Başka bir tanıma göre yoksulluk gelirin az olması, alt statülü mahallelerde yaşama, kentin imkanlarından yararlanamama, kent mekanında marjinalleşme, adalet, sağlık, eğitim hizmetlerinden tam anlamıyla yararlanamama demektir.[3] Farklı tanımlar aynı zamanda yoksulluk türlerini de oluşturmaktadır.

---

[1] Pete Alcock, *Understanding Poverty*, The Macmillan Press Ltd., 1993, p.3.

[2] Recep Dumanlı, *Yoksullukla Mücadelede Yeni ve Etkin Bir Sistemin Kurulmasında Düzenleme Yapılması Gereği*, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara,1995, s.1.

[3] İlhan Tekeli, "Kent Yoksulluğu ve Modernite'nin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine", *Devlet Reformu: Yoksulluk*, Ed. A. Halis Akder ve Murat Güvenç, TESEV Yayınları, İstanbul, 2000, s.145.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

1.1. Mutlak Yoksulluk (Absolute Poverty)

Mutlak yoksulluk bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan beslenme, barınma ve giyim ihtiyaçları için asgari gelir ve harcama düzeyini yakalayamama durumudur. Mutlak yoksulluk oranı ise bu asgari refah düzeyini yakalamayan bireylerin sayılarının toplam nüfusa oranıdır. Mutlak yoksulluğun belirlenmesi için öncelikle minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekmektedir.[4] Bu yaklaşımda farklı koşullar ve farklı gelir dağılımları dikkate alınmadan her ülkeye uygulanabilecek bir global yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Bu yoksulluk sınırı daha alt düzeyde yaşamanın mümkün olmadığı bir asgari tüketim seviyesini belirlemektedir. Yoksulluk sınırı ile hesaplanan fert gelirinin karşılaştırılması sonucunda, gelir yoksulluk sınırının altında çıkarsa kişi yoksul ve aşırı yoksul olarak sınıflandırılmaktadır.

Mutlak yoksulluk yaklaşımında, yoksulluk sınırı iki farklı yöntemle hesaplanmaktadır. İlki, sadece minimum gıda harcaması maliyeti yöntemidir. Diğeri ise minimum gıda harcamasının yanında giyinme, barınma, ısınma vb. temel ihtiyaçların da dikkate alındığı bir yöntemdir. İkinci yöntem, birinci yönteme göre daha yüksek bir yoksulluk sınırı tanımlamaktadır.[5]

1.2. Göreli Yoksulluk (Relative Poverty)

Göreli yoksulluk yaklaşımı, kişinin toplum tarafından kabul edilen asgari bir yaşam düzeyine sahip olup olmadığı ile ilgilenmektedir. Farklı grupların mutlak gelir düzeylerinden daha çok gelir ve refahın dağılımındaki farklılıklara odaklanmaktadır.[6] Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin yayınladığı 2000 yılı raporunda göreli yoksulluğu şu şekilde tanımlamıştır; gıda gereksinimleri dışındaki giyim, barınma, ısınma, enerji gibi zorunlu gereksinimleri karşılayabilmek için gerekli olan gelirin

---

[4] TÜSİAD, *Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: AB İle Karşılaştırma*, TÜSİAD-T/2000/12, İstanbul, Aralık 2000, s.96.

[5] TÜSİAD,*a.g.e.*,s.96.

[6] C. Can Aktan, İ. Yaşar Vural, "Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri", *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ed. C. Can Aktan, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, 2002, s. 43.

olmaması durumudur.[7] Göreli yoksulluk, temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen, ancak kişisel kaynakların yetersizliği yüzünden toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ve topluma sosyal açıdan katılmanın engellenmiş olmasıdır.[8]

Yoksulluk bu şekilde tanımlandığında, bir kişinin yoksul olup olmaması sadece kendi gelirinin ne olduğuna bağlı olmayıp aynı zamanda toplumdaki diğer bireylerin de gelirlerinin ne olduğuna bağlı olacaktır.[9]

1.3. Öznel Yoksulluk (Subjective Poverty)

Öznel yoksulluk yaklaşımına göre yoksulluk sınırına ulaşmanın bir yolu, toplumun bu konudaki görüşünü belirlemektir. Bu nedenle insanların asgari temel ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamadıkları konusu, onların kişisel kararlarına bırakılmıştır.[10]

Öznel yoksulluğun hesaplanması, araştırmanın yapılacağı topluluğun kendi değerlendirmelerine göre, geçinebilmeleri için gerekli gördükleri gelir düzeyi temel alınarak belirlenen bir öznel yoksulluk sınırına dayanmaktadır. Bu yaklaşım, yoksulluk düzeyine ilişkin en iyi kararın o toplumda yaşayanlar tarafından verileceği varsayımına dayanmaktadır. Bu durumda kendisini yoksul hissetmeyenler yoksulluk sınırının üstünde, kendisini yoksul hissedenler ise yoksulluk sınırının altında kabul edilmektedir.[11]

1.4. Gelir Yoksulluğu (Income Poverty)

Gelir yoksulluğu, asgari yaşam standardını karşılamak için ihtiyaç duyulan temel gereksinimlerin karşılanabilmesi bakımından gerekli minimum gelir düzeyinin altında gelire sahip olanların durumunu ifade etmektedir.[12] Asgari yaşam düzeyini saptamak için gerekli olan gelire

---

[7] UNDP, *Povert Report 2000*, New York, Oxford University Press, 2000, p. 20.
[8] Sibel Kalaycıoğlu, "Toplumsal Tabakalaşma", *Sosyolojiye Giriş*, Ed. İhsan Sezai, 3. Bs., İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, Ağustos 2010, s. 258.
[9] Udaye Wagle, "Rethinking Poverty Definition and Measurement", *International Social Science Journal*, Volume 171, 2002, p.156
[10] TÜSİAD, *a.g.e.* , s. 98.
[11] Fikret Şenses, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk, Kavramlar, Nedenler, Politikalar ve Temel Eğilimler,* 1. Bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 94.
[12] Coşkun Can Aktan, *Türkiye Dünya'nın Neresinde?,* EGİAD Yayını, İzmir 1992, s. 81.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

yoksulluk sınırı denmektedir. Bu sınırında altında gelire sahip olanlar yoksul olarak adlandırılmaktadır.

Gelir yoksulluğunun ölçütü parasal gelirdir. Bu tür yoksulluğu ölçmek için kullanılan temel veriler, tüketilen mal ve hizmet miktarı ile bu miktarı sağlayacak parasal gelir olmaktadır.

1.5. İnsani Yoksulluk (Human Poverty)

Yoksul kişiler sadece maddi olanaklardan değil fırsatlardan da yoksun kalmaktadırlar. Gıda yetersizliği, yaşam sürelerinin kısalığı, sağlık hizmetlerinden faydalanamamaları, anne sağlığının yetersizliği gibi olumsuzluklar da söz konusu olmaktadır. Ayrıca enerji, iletişim, alt yapı hizmetleri, içme suyu gibi temel insani ihtiyaçlara ulaşabilme olanakları sınırlıdır.[13]

İnsani yoksulluğu ölçmek için insani yoksulluk endeksi geliştirilmiştir. Bu endeks yaşam süresinin kısalığı, temel eğitim hizmetlerinden mahrumiyet, kamusal ve özel kaynaklara erişememe gibi mahrumiyetleri, yoksulluğun boyutlarını, insani gelişim dışında kalmış insanların oranını ölçmektedir.[14]

1.6. Sosyal Dışlanma (Social Exclusion)

1980'li yıllardan itibaren tüm dünyada uygulanan liberal politikaları işsizliğin artmasına, uzun süreli işsizliğe, esnek istihdam biçimlerinin yaygınlaşmasına, sosyal korumanın ve sosyal hizmetlerin azaltılmasına, mutlak ve göreli anlamda yoksulluğun artmasına ve sosyal dışlanma denilen olguyla karşılaşılmasına neden olmuştur. Sosyal dışlanma bazı bireylerin toplumun dışına itildikleri, yoksulluklarının, temel beceriler ve yaşam boyu öğrenme fırsatlarının eksikliği yüzünden ya da ayrımcılığın bir sonucu olarak tam katılımdan alıkonuldukları bir süreçtir. Sosyal, kişisel, kurumsal faktörler ve piyasa faktörleri sosyal dışlanmaya neden olarak; bireyi sosyal ilişkiden, iş, gelir, temel eğitim ve mesleki eğitim fırsatlarından uzaklaştırmaktadır. Yoksulluk sosyal dışlanmanın hem sebebi hem de sonucu olma özelliğine sahiptir. Yeterli ve düzenli gelir getiren bir işi

[13] Aktan, Vural, *a.g.e.*, s. 45.
[14] Aktan, Vural, *a.g.e.*, 45.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

olmayan kişi, yoksulluk riskiyle karşılaşabileceği gibi, yoksul olduğu için yeterli temel ve mesleki eğitimden mahrum kalacağı için düzenli bir işte istihdam edilmesi ihtimali de zayıf olacaktır.[15]

1.7. Yoksulluk Kültürü (Culture of Poverty)

Yoksulluk kültürü yoksulluğa maruz kalmış grupların ortak inanç, değer ve kültürlerinin tarihi süreç içinde kurumsallaşmasıdır. Yoksulluk kültürü devamlı bir yoksulluk durumunu ifade etmektedir. Yoksulluk kültürü, daha çok kentlerde yoksullukla beraber ortaya çıkan dışlanma, umutsuzluk, kapalı yaşam tarzı gibi unsurların bir tabu haline geldiği ve sonraki kuşaklara aktarıldığı bir süreçtir.

Yoksulluk kültürü kavramı, Oscar Lewis tarafından ortaya atılmıştır. Lewis yoksulluk kültürüne sahip olan insanların taşraya ait ve yerel merkezli yaşadıklarını sadece kendi konumlarından, kendi çevrelerinden haberdar olduklarını belirtmiştir. Bu insanlar hiçbir sınıf bilincine, bakış açısına da sahip değildirler.[16] Problemlerini, engellenmelerini, dışlanmışlıklarını yenmek için kendilerine has tutum, değer ve davranışlar geliştirerek ve kendilerine özgü bir hayat tarzı oluşturarak yarattıkları alt kültürde topluma uyum sağlamaya çalışmaktadırlar.[17] Bu nedenle toplumun geri kalan kesimlerinden ayrılan, aile içi toplumsallaşma mekanizmaları aracılığıyla bu kültürü nesilden nesile aktaran, kendilerine özgü yapıları ve savunma mekanizmaları olan bir yaşam tarzına sahiptirler.[18]

---

[15] Seyhan Erdoğdu, "Sosyal Politikada "Avrupalı" Bir Kavram: Sosyal Dışlanma", *Çalışma Ortamı Dergisi,* Sayı:75, Temmuz-Ağustos 2004, (Çevrimiçi) http:// sosyalpolitika.fişek.org.tr/? p=38*more-38, 07.02.2011.

[16] Charles A. Valentine, *Culture and Poverty*, The University of Chicago Press, Chicago, 1970, p. 60.

[17] Martin Slattery, *Sosyolojide Temel Fikirler*, Haz. Ümit Tatlıcan, Gülhan Deniz, Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 393.

[18] Sibel Özbudun, "Küresel Bir 'Yoksulluk Kültürü' mü?", *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Ed. Yasemin Özdek, TODAİ İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara, 2002, s. 60.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

2.TÜRKİYE'DE YOKSULLUK SORUNUNA EKONOMİK VE TOPLUMSAL BAKIŞ

Türkiye'de yoksulluk olgusu incelenirken Cumhuriyet'in kuruluş sürecinden itibaren ekonomik ve sosyal yapıda meydana gelen değişmeleri irdelemek yerinde olacaktır.

Batı'da kapitalist sanayileşme süreciyle birlikte tarımsal yapı çözülüp kentlerde sanayi işçisi durumuna gelirken, **O**smanlı İmparatorluğu'nda böyle bir süreç yaşanmamış ve köylüyü çözecek politikalara ihtiyaç duyulmamıştır. Köyler tarımsal üretimin yaygın olarak yapıldığı, nüfusun çoğunluğunun yoksul olarak yaşadığı yerlerken; kentler elit bürokratların ve büyük tüccarların yaşadığı yerler olarak görülmüştür. Bu nedenle yoksulluk kentlerde görülmezken, köylerde bir yaşam biçimi olarak algılanmıştır. **Y**oksullukla mücadele, devletçe desteklenen ve bireylerin de katkı yaptığı gönüllü kuruluşlarca yapılmış ve devlet politikasında yer almamıştır.[19]

Cumhuriyetle birlikte köylüye ve tarımsal üretime bakış değişmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye, sanayileşme ve modernleşme odaklı bir gelişme stratejisi izleyerek köylüyü dönüştürme sürecine girmiştir. **S**avaşın neden olduğu yoksulluk değişmeye başlayarak kapitalist piyasa koşulları çerçevesinde oluşan yoksulluk sürecine girilmiştir. 1946 yılına kadar Türkiye'nin öncelikli hedefi parçalanmış imparatorluktan, yoksul halktan bir millet ve milli burjuvazi yaratmak olmuştur. II. Dünya **S**avaşı'nın bitmesiyle birlikte Türkiye kapitalist dünya ekonomisine eklemlenme çabasında olmuştur. **S**anayileşmeyi hedefleyen kapalı, korumacı, dış dengeye dayalı ve içe dönük sanayileşme stratejisi yavaş yavaş gevşetilmeye başlanmış;1947'de Dünya Bankası ve **IMF**'ye üye olunarak, dış yardımlara ve borçlanmaya kapıları açılmış, tek partili düzenden çok partili düzene geçiş süreci yaşanmıştır.[20]

1950–53 yılları arasında sanayileşmeden ziyade tarımsal odaklı ve kırsal kesimdeki üretim yapısını değiştiren bir gelişme stratejisi uygulanmış ve alınan kredilerin önemli bir bölümü tarımın makineleştirilmesinde kullanılmıştır. Tarım kesimindeki refah artışından büyük çiftçi, tüccar ve

---

[19] Tahsin Bakırtaş, "Türkiye'de Yoksulluk Olgusu'nun Yapısal Ekonomik Analizi (1908–2008)", *Tarihi, Siyasi, Sosyal Gelişmelerin Işığında Türkiye Ekonomisi 1908–2008*, Ed. Nevin Coşar, Melike Bildirici, Ekin Yayınevi, Bursa, 2010, s.284.
[20] Bakırtaş, *a.g.e.*, s. 285-290.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

esnafı yararlanmıştır. Makineleşme tarlada ırgat olarak çalışan yoksul köylünün birçoğunun toprakta istihdam dışı kalmasına, kendine yetecek kadar toprağı olan köylünün de topraksızlaşmasına neden olmuştur. Ayrıca makineleşmeyle birlikte ekilebilir alanlardaki hızlı genişleme toprak sahiplerinin lehine işleyerek, küçük toprak sahipleriyle topraksız köylülerin topraktan kopma sürecini hızlandırmış, toprağın eşitsiz dağılımı ve kırsal kesimde oluşan işsizlik kırsal kesimden kentlere göç olgusunu meydana çıkarmıştır. Kırdaki yoksul maraba, ırgat ya da rençberden kentteki yoksul işçiye dönüşüm süreci yaşanmaya başlamıştır. Bu süreçte kırla bağını sıkı sıkıya koruyan genellikle enformel/marjinal sektörlerde geçici işler bulan ya da sanayi sektöründe işçiliğe geçmeye çalışan bir işçi kitlesi ortaya çıkmıştır. Göçle birlikte kendini gösteren barınma sorunu gecekondu olgusunu ortaya çıkarmıştır.[21] Kentlerde meydana gelen hızlı nüfus artışına konut arzının yetişememesi, konut sorununu büyüterek kiraların yükselmesine neden olmuş, bu durum hem göç edenleri hem de kentlerde sabit gelirle yaşayanları daha da yoksullaştırmıştır. Gecekondu ticaretinin yapılmaya başlandığı bu dönemde kira gelirleri kentli gelirlerinin büyük bir bölümünü oluşturmaya başlamıştır.[22]

1960 ve 1970'li yıllarda uygulanan korumacılık, planlı-ithal ikameci sanayileşmeye dayalı büyüme stratejisinin bir parçası olmuştur. Planlı ekonomi ve hızlı kalkınma hedefi, kaynak dağılımının sanayi lehine düzenlenmesini gerektirmiştir. Dış rekabetten korunan, içe dönük, dışa bağımlı sanayileşmenin kurulup geliştirilmesi için kamu kesimi teşvik politikalarını yaygınlaştırmış ve temel ara malların üretiminde maliyetinin altında özel sektöre girdiler sağlamıştır. İçe dönük kurulan sanayi hem üretim girdilerinde hem de finansmanında dışa bağımlı olması nedeniyle, döviz üretememiş ve sürekli döviz tüketir hale gelmiştir. Bu dönemde üretilen ürünlerin iç piyasada alıcı bulabilmesi için gelir dağıtıcı iktisat politikaları uygulanmıştır. Bu süreçte hem yatırım hem de özel sektörün üretim girdilerine düşük fiyat politikası izlenirken, iç talebin genişlemesi için de yaygın istihdam politikaları, yaygın tarımsal destek politikaları ve reel ücret artışları şeklinde gelir dağıtıcı politikalar izlenmiştir. Ücret artışları ve sanayileşme stratejisiyle artan işçileşme süreci göç hareketini hızlandırmıştır. Bu dönemde çalışan kesim ve tarımsal üretim yapan kesimin

---

[21] Bakırtaş, *a.g.e.*, s. 291-293.

[22] Yakup Kepenek, Nurhan Yentürk, *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, s.130.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

gelirinde artış yaşanırken, piyasa dışı kalanlar gelir dağıtıcı politikalardan yararlanamamış, kente göç eden köylü yoksulun yoksulluğu devam etmiş, işsiz, sığıntı kentli konumuna dönüşmüştür.[23] Bu dönemde rant sistemi temelinde gelişen sanayi, yeniden üretimi sağlayacak düzeyde bir sermaye birikimi sağlayamamıştır.[24]

1980 yılında geçmişin koruyuculuk fikri tamamen terk edilmeye başlanmıştır. Yeni dönemde devletin idari olarak küçültülmesi, üretim ve istihdamdan çekilmesi, güvenlik, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında kamu yerine özel sorumluluğa vurgu yapılması, piyasanın ikame edilmesi fikri ön plana çıkmıştır. İstihdamda daralma, sosyal güvenlikte ve sosyal hizmetlerde özelleşme, iş yapısındaki dönüşüm, işsizlik ve yoksulluğun da şekil değiştirmesine neden olmuştur. Tam zamanlı, sigortalı ya da garantili iş bulmak güçleşmiş; düşük gelir ve güvencesiz iş dönemi başlamıştır. Bu dönemde çalışanlar birikim yapamamış ve hatta günlük tüketim ihtiyaçlarını zor karşılamışlardır. Ortaya çıkan bu yeni koşullarda yoksul hanelerin yoksulluğu yenmesi güçleşmiş ve yoksulluk sonraki kuşaklara devredilerek sürekli bir hal almaya başlamıştır.

1980–1989 yılları arasında ücret maliyetlerinin bastırılmasına dayalı birikim modelinin izlenmesi, ücretli kesimi hızla yoksullaştırmıştır.[25] Esnek üretim ve istihdam, sendikaların güçsüzleştirilmesiyle kolay işten çıkarmalar, sözleşmeli ve mevsimlik işçi uygulamaları, taşeronlaşma çalışan yoksul kesimi yaratmıştır.

Tarım sektörünün piyasa koşullarına bırakılmasıyla Türkiye tarımda ithalatçı duruma gelmiş; bu durum göçü tetiklemiştir. Göçün neden olduğu hızlı ve yoğun nüfus artışının ihtiyacı olan istihdam, altyapı hizmetleri ve konut sorununun çözülememesi yoksulluğun kentlere taşınmasına neden olmuştur.[26]

Türkiye'de bölgesel eşitsizlikler de yoksulluğu arttıran unsurlardandır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri düşük insani kalkınma, eğitim ve

---

[23] Tahsin Bakırtaş, *a.g.e.*, s.295–323.
[24] Yıldız Sertel, *Türkiye'de Dışa Dönük Ekonomi ve Çöküş,* Alan Yayıncılık, İstanbul, 1988, s.17.
[25] Erinç Yeldan, *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, Bölüşüm, Birikim ve Büyüme,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.44.
[26] Ercan Tatlıdil, "Kentleşme ve Göç", *Sosyolojiye Giriş*, Ed. İhsan Sezal, 3.bs., Beta, İstanbul, Ağustos 2010, s.348.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

sağlık konusunda yetersizlikler ve cinsiyete bağlı eşitsizlikler yaşamaktadır.[27]

Ayrıca 1980'lerde yaşanan dönüşümle beraber gecekondu mahallelerinde eşitsiz güç ilişkileri ortaya çıkmıştır. Gecekondular, kente önce gelenlerin bir servet edinme ve sınıf atlama aracı olmuştur. Gecekonduların ticarileşmesi arsa-toprak değerinin yükselmesine ve kentsel rantların büyümesine yol açmıştır.[28]

Devlet küçülürken eğitim ve sağlık hizmetlerinde piyasalaşma süreci baş göstermiş, bu hizmetlere ulaşabilmek için satın almak zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

2000 ve sonrasında IMF ile imzalanan stand-by anlaşmaları, ekonomi politikalarında köklü dönüşümlere neden olmuştur. Dış kaynak girişine ve borçlanmaya bağımlı büyüme devam ederken; artan borçlar nedeniyle bütçenin büyük bir bölümü faiz ödemelerine ayrılmaya devam etmiştir. Kamu, faiz ödemeleri nedeniyle artan harcamalar sonucu sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, personel harcamalarına ayrılan paydan tasarruf etmek zorunda kalmıştır. 2001 krizinden sonra IMF'nin %6,5'i bulan faiz dışı fazla hedefi de devletin temel hizmetlere kaynak aktarımını olumsuz etkilemiştir. Bu süreç Türkiye'de yoksulluğunu derinleşmesine neden olmuştur.[29]

Ekonomik büyümenin yeterli istihdam yaratamaması yoksulluk boyutunu derinleştirmiştir. 1960'larda yaşanan işçileştirme süreci, hem köylüler hem işçi sınıfı hem de kent yoksulları için daha güvenceli koşullarda olmuştur. Ancak 1980 sonrası yaşanan işçileştirme süreci, bu kesimlerin yararlandığı kayırıcı mekanizmaların birer birer ortadan kalkmasıyla güvencesiz bir ortam yaratmıştır. Bugün yaşanan yeni yoksulluk, geçmişten farklı olarak sadece göç edenleri değil; toplumun daha geniş bir kesimini içine alarak yaygınlaşan, insanın göreceli yaşam kalitesindeki farklılıkları da yansıtan bir yoksulluk olmaya başlamıştır.

---

[27] Didem Gürses, "The Capability Approach and Human Development in Turkey", *The Journal of Third World Studies*, Volume: 23, No.2, Fall 2006, p.79.

[28] Oğuz Işık, M. Melih Pınarcıoğlu, *Nöbetleşe Yoksulluk Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.77–78.

[29] Erinç Yeldan, "Faiz Dışı Fazla Paranoyası Sürerken İç Borçlar", (Çevrimiçi) http://www.bilkent.edu.tr/yeldane/Yeldan18_30 Mart 05.pdf, 11.11.2010.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

3.TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELEYE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

Türkiye'de yoksulluk, uzun süreli yüksek enflasyon, ard arda yaşanan krizler, göç olgusu, terör ve diğer ekonomik, toplumsal gelişmelerle birlikte gittikçe daha derin ve yoğun yaşanmaktadır. Yoksulluğun önlenmesinde, gelir dağılımının iyileştirilmesinde ve ekonomik gelişmenin sağlanmasında ülkede uygulanacak politikaların birbiri ile uyum içinde olması önemlidir.

3.1. Ekonomik Kalkınma Politikaları

Türkiye'de yoksulluğun giderilmesi ve gelir dağılımının uzun vadede iyileştirilmesi, ekonominin istikrarlı bir şekilde büyümesine bağlıdır. Ancak yoksulluk açısından büyümenin hızı kadar, büyümenin biçimi, büyümenin yoksulluğu etkileme kanalları ve yoksulluk profili de önem taşımaktadır.[30] Ayrıca eşitsiz bir büyüme yoksulluğun azaltılması sürecinde çok yeterli olmayacaktır. Burada önemli olan yoksulluğun önlenmesi ve gelir dağılımının iyileştirilebilmesi için, ülke ekonomisinin sürdürülebilir kalkınma süreci içinde olması gerektiğidir. Türkiye'de yoksulluğun giderilmesi, özellikle yoksulluğun daha yoğun olduğu bölgelerde milli ekonominin istikrarlı bir şekilde büyümesine bağlıdır.[31] Ancak bu büyüme yoksullar lehine gerçekleştirilmelidir. Yoksulların lehine bir büyüme; istihdam yaratan, eşitsizlikleri azaltan, yoksulların gelirlerini arttıran politikalarla sağlanabilir.

3.2. Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)

Yoksulların ekonomik durumlarını etkileyen riskler; sosyal riskler, doğal riskler, sağlık riskleri, ekonomik riskler, siyasal riskler ve çevresel riskler olarak ayrılmaktadır. Sağlıkla ilgili olan riskler çalışmayı engelleyecek hastalıklara maruz kalma, yaşlılık, sakatlık; sosyal riskler toplumsal destek ve dayanışmadaki azalma; ekonomik riskler işsizlik,

---

[30] Coşkun Can Aktan, *Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine: Özelleştirme*, Takav Matbaası, Ankara 1993, s.263–265.

[31] Merih Celasun, *Yoksulluğu Önleme Stratejileri, Sivil Toplum Kuruluşları Diyaloğu,* Diyarbakır, 29–31 Mayıs 1997, TESEV, İstanbul, 1998, s.41.

ücretlerdeki değişiklikler ve fiyat dalgalanmaları; siyasal riskler gelir transferlerinde ve sübvansiyonlarda azalmalar, iç çatışmalar, fiyatlardaki değişimler; çevresel riskler ise kuraklık, sel, çevre kirliliği, bulaşıcı hastalıklar olarak kendini göstermektedir. Bu şekil sosyal riskler, toplumda gelir dağılımının bozulmasına, yoksulluğun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.[32]

Sosyal risklerle mücadele etmek için, doğru amaç ve doğru araçlar belirlenerek sosyal risk yönetimi uygulanmalıdır. Sosyal risk yönetiminde amaçlar üç ana grupta toplanmaktadır. İlk olarak, risk azaltma stratejisi gelmektedir. Bunlar topluluk ve ülke düzeyinde alınan önlemlerdir. Diğeri, risk hafifletme stratejisidir. Bunlar riski azaltma yöntemleri olup, çeşitlendirme ve sigortadan oluşmaktadır. Üçüncü risk azaltma stratejisi, baş etme stratejisidir. Bunlar şok ortaya çıktıktan sonra etkilerini azaltmaya yönelik önlemler olup, sosyal güvenlik ağının harekete geçirilmesiyle gerçekleştirilmektedir.[33] Bu önlemler hem piyasa mekanizması, hem de kamusal politikalar yoluyla uygulanmaktadır.

Türkiye'de 2001 yılında uygulamaya konulan Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP), yoksullukla mücadelede kamusal nitelikli bir stratejidir. Projenin amacı, ekonomik krizlerin yoksul haneler üzerindeki etkisini azaltmak ve bu hanelerin gelecekte olabilecek risklerle baş edebilme kapasitelerini iyileştirmektir.[34]

SRAP, yoksullara sosyal hizmet, destek sağlayan devlet kurumlarının kapasitelerinin arttırılmasını, nüfusun en yoksul % 6'sını hedefleyen ve temel sağlık-eğitim hizmetlerinin daha etkin kullanımına dayalı olan bir sosyal destek sisteminin uygulanmasını, sosyal hizmetlere erişimin arttırılmasını ve yoksullara yönelik gelir getirici istihdam olanaklarının

---

[32] Coşkun Can Aktan, "Sosyal Riskler, Yoksulluk ve Sosyal Risk Yönetimi", *Yoksullukla Mücadele Stratejileri,* Ed. Coşkun Can Aktan, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, 2002, s. 573.

[33] Filiz Zabcı, "Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı?", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 58–1, 2002, s.222–223.

[34] Cahit Bağcı, "Yoksulluğu Azaltmaya Yönelik Yeni Araçlar ve Yaklaşımlar: Kamu Politikalarında Yoksulluk", *Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu 'Bildirileri*, C.I, Ed. K. Tuna, İ.Altan, A. Eren, Z. Güneş, İstanbul, 1–3 Şubat 2008, s.362.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

geliştirilmesini hedeflemektedir.[35]Sosyal destek sisteminin uygulanması Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) yoluyla sağlanmaktadır. ŞNT, ailelerin davranışlarında sağlık ve eğitim açısından olumlu değişiklikleri içeren, çocuklu aileleri hedefleyen bir sosyal yardım aktarımıdır.

3.3.Sosyal İçerme Çalışmaları (JIM Belgesi)

Türkiye'nin Avrupa Sosyal Dışlanma İle Mücadele Stratejisi'ne dahil olabilmesi için Ortak İçerme Belgesinin (JIM) hazırlanması üzerine 28 Nisan 2004'de Avrupa Komisyonu ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı arasında bir ön değerlendirme toplantısı yapılmış, 3 Aralık 2004'de ise Ankara'da Avrupa Komisyonu yetkilileri ile tüm kamu kurum ve kuruluşlarının, sosyal ortakların, sivil toplum kuruluşlarının, üniversite temsilcilerinin katıldığı toplantıyla JIM'in hazırlanma süreci başlatılmıştır.

JIM Belgesinin 2006 yılı sonunda tamamlanması ve 2007 yılı başlarında imzalanması planlanmış ancak gerçekleştirilememiştir. 2007 yılında sosyal içerme alanında sınırlı ilerlemeler kaydedilmiş ve belgenin çalışma süreci tamamlanamamıştır. 6 Kasım 2007 tarihinde açıklanan İlerleme Raporu'na göre, yoksulluk sınırında yaşayan nüfus yüzdesi üye ve aday ülkelerle kıyaslandığında en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Yeterli sosyal transferlerin eksikliği ve çalışan yoksulların yüksekliği nedeniyle önemli oranda çocuk yoksulluğu ortaya çıkmıştır. Engellilerin istihdam edilebilirliğini arttırmaya yönelik kaynaklar artmıştır. Sosyal koruma kapsamında da sınırlı ilerleme kaydedilerek Sosyal Güvenlik Reformu'nun yürürlüğe girmesi 2008 yılına ertelenmiştir.[36]

2010 yılına gelindiğinde Ortak Sosyal Koruma ve Sosyal İçerme Belgesi'nin sonuçlandırılmasına yönelik hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. 2010 yılı Türkiye İlerleme Raporu'na göre, Anayasa'da yapılan değişiklik ile çocuklara, yaşlılara ve engellilere karşı pozitif ayrımcılığın yolu

---

[35] World Bank, *SRAP Proje Özeti*, (Çevrimiçi) http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYINTURKISHEXTN/0,,contentMDK:20815989~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:455688,00.html

[36] Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2007 Yılı İlerleme Raporu (COM (2006)663)*, SEC (2007) 1436, Brüksel, 6 Kasım 2007, s. 54–55.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

açılmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarında engelli istihdamına yönelik bütçeyle ilgili kısıtlamalar kaldırılmıştır.[37]

3.4. Sosyal Transfer Politikalar

Türkiye'de sosyal güvenlik sistemleri primli ve primsiz rejim olarak iki sistemden oluşmaktadır. Bu nedenle sosyal transferleri de primli ve primsiz olarak iki grupta toplayabiliriz. Primli rejim, sosyal güvenlik sisteminin temelini oluşturmaktadır. Bu kapsamda emekli aylıkları, dul ve yetim aylıkları, malullük, gebelik, doğum, emzirme yardımları, geçici ve sürekli iş göremezlik aylıkları, işsizlik ve aile yardımı ödeneceği, sağlık sigortası hizmetleri, kıdem tazminatı ödeneği bulunmaktadır. Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), T.C. Emekli Sandığı ve Bağ-KUR tarafından yürütülmektedir. 20.05.2006 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile SSK, T.C. Emekli Sandığı ve Bağ-Kur Genel Müdürlükleri lağvedilerek Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) olarak birleştirilmiştir. [38]

Primsiz rejim kapsamında ise, sosyal yardım ve hizmetler bulunmaktadır. Sosyal hizmetler, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu tarafından düzenlenmektedir. Kanun korunmaya muhtaç çocuk, sakat ve yaşlılara öncelik tanımakta olup, sağlık hizmetleri ve konut yardımları bu kanunun kapsamı dışında kalmaktadır.[39]

Türkiye'de sosyal yardım programları; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM),Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK–2022 sayılı Kanun uyarınca yapılan ödemeler),Sağlık Bakanlığı (SB-Yeşil Kart Uygulaması),Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM–227 sayılı Kanun Hükmünde Kararname) tarafından yapılmaktadır.[40]

---

[37] Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu*, SEC (2010) 1327, Brüksel, 09. Kasım 2010, s. 70, 71.

[38] Sırma Demir Şeker, *Türkiye'de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri*, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s. 76.

[39] Şeker, *a.g.e.*, s. 78.

[40] Sırma Demir Şeker, Nurhan Parlak Şahin, Rıdvan Kurtipek, "Yoksullukla Mücadelede Kamu Politika ve uygulamalarının Değerlendirilmesi" *Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu Bildirileri*, C.I, Ed. K. Tuna, İ.Altan, A. Eren, Z. Güneş, İstanbul, 1–3 Şubat 2008, s. 555.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

4. TÜRKİYE'DE KAMU SOSYAL TRANSFER HARCAMALARININ YOKSULLUĞA ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Uygulamada Türkiye'deki kamu sosyal transfer harcamalarının işteki duruma göre yoksulluğu azaltıcı etkisi analiz edilmektedir. Bu amaçla 2002–2009 dönemini kapsayan zaman serisi ile Klasik En Küçük Kareler Yöntemi kullanılarak ekonometrik model elde edilmiştir.

Analizde Tablo1'deki veriler kullanılmıştır. Çalışmada yoksulluğu azaltmak için kullanılan kamu sosyal transfer harcamaları bağımsız değişken olarak alınmıştır. Bağımlı değişken ise, işteki duruma göre ücretli-maaşlı, yevmiyeli, işveren, kendi hesabına, ücretsiz aile işçisi ve iş arayanlardır.

Fertlerin işteki durumlarına göre yoksulluk oranları ile yoksulluk harcamaları arasındaki ilişki incelenmiş elde edilen sonuçlar (1) ve (5) no'lu modellerde verilmiştir.[41]

(1) Ücretli Maaşlı = 14.73 - 0.00000108YoksHar
(0.0005 0.0211)
$R^2 = 0.61$
DW:0.92

(2) Yevmiyeli = 46.21 - 0.00000227YoksHar
(0.0000 0.0055)
$R^2 = 0.74$
DW:0.59

(3) İşveren = 10.20 - 0.000000918YoksHar
(0.0001 0.0017)
$R^2 = 0.82$
DW:1.14

[41] Çalışmada katsayıların anlamlık düzeyleri için % 5 hata payı ile çalışılmıştır. Parantez içindeki değerler kuyruk olasılıklarını (Prob) ifade etmektedir. Modellemelerde elde edilen tüm parametreler % 5 hata payına göre istatistiksel olarak anlamlıdır. Hiçbir modelde otokorelasyona (DW) rastlanmamıştır.

(4) Kendi Hesabına = 33.07 - 0.00000121YoksHar
(0.0000 0.0097)

$R^2 = 0.69$
DW:1.08

(5) Ücretsiz Aile İşçisi = 39.99 - 0.00000114YoksHar
(0.0000 0.0086)

$R^2=0.71$
DW:1.55

(1) no'lu modelde ücretli ve maaşlı kesimin yoksulluk oranı, hiç yoksulluk harcaması yapılmaması durumunda % 14.73 olarak bulunmuştur. Yapılan her bir birim yoksulluk harcaması, bu kesimin yoksulluk oranını 0.00000108 kadar azaltmaktadır. Model ücretli-maaşlı kesimdeki yoksulluğu % 92 açıklamaktadır. (2) no'lu model yevmiye ile çalışan kesimin yoksulluk oranını incelemiştir. Hiçbir yoksulluk harcaması yapılmadığında yoksulluk oranı % 46.21'dir. Yoksulluk harcamalarındaki her bir birimlik artış yoksulluk oranını 0,00000227 kadar azaltmaktadır. Model bu kesimdeki yoksulluğu % 74 açıklamaktadır. (3) no'lu modele göre hiçbir yoksulluk harcaması yapılmadığında işveren kesiminin yoksulluk oranı % 10,20 olarak bulunmuştur. Her bir birim yoksulluk harcaması artışında işveren yoksulluk oranı 0.000000918 kadar azalmaktadır. Model işveren yoksulluğunu % 82 açıklamaktadır. (4) no'lu modelde kendi hesabına çalışan kesimin yoksulluk oranı incelendiğinde, yoksulluk harcaması yapılmadığı durumda yoksulluk oranı % 33,07 olarak bulunmuştur. Her bir birimlik yoksulluk harcaması yapılması durumunda bu oran 0.00000121 kadar azalmaktadır. Model kendi hesabına çalışanların yoksulluğunu % 69 açıklamaktadır. (5) no'lu modelde aile işçisi olarak çalışanların yoksulluk oranı % 39.99 olmaktadır. Her bir birimlik yoksulluk harcaması aile işçisi olarak çalışanların yoksulluk düzeyini 0.00000114 kadar azaltmaktadır. Model aile işçisi olarak çalışanların yoksulluk oranını % 71 açıklamaktadır. İncelenen gruplar içinde en yüksek yoksulluk oranına sahip olan kesim % 46 ile yevmiyeli kesimdir. Ayrıca bu kesim yapılan yoksulluk harcamalarından da en fazla etkilenen kesimdir. Yevmiyeli kesimden sonra en yüksek yoksulluk oranına sahip olan kesim % 39,9 ile ücretsiz aile işçileridir. Bunu kendi hesabına çalışanlar ve ücretli-maaşlı kesim izlemektedir. İşveren olarak çalışan kesim % 10 ile en düşük yoksulluk oranına sahip olan kesimdir.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

5. SONUÇ

Sosyal refah devletinin tasfiye edilmesi, mali kırılganlığın artması, art arda yaşanan krizler ve göç sonucunda, günümüzde yoksulluk sorunu ciddi bir şekilde değişim geçirmiştir. Artık sadece ekonomik önlemler, sorunu çözmede yeterli olmamaktadır. Ekonomik kalkınma projelerinin yanında, sosyal kalkınma programları ve insanı merkez alan gelişim stratejileri de gerekmektedir.

Yoksulluğun önlenmesi ve gelir dağılımının iyileştirilebilmesi için, ekonomik büyümenin istikrarlı bir biçimde gerçekleşmesi ve yaratılan gelirin dezavantajlı bölge ve sektörlere adil paylaştırılması gerekmektedir. Bunun yanında başta beslenme, sağlık, eğitim, barınma gibi temel ihtiyaçları içeren sosyal politikalara da ağırlık verilmesi yoksullukla mücadelede şarttır. Bunun için öncelikle sağlık ve eğitim hizmetlerinin kalitesinin ve etkinliğinin arttırılarak her kesime ulaşması sağlanmalıdır. Barınma, beslenme ve temiz çevreye ulaşımda hızlı nüfus artışı önemli bir paya sahiptir. Bu nedenle nüfus planlaması, yoksullukla mücadelede olumlu sonuçlar doğuracak unsurlardan biri olmaktadır.

Ayrıca gelir dağılımında ortaya çıkan adaletsizlik sorunu yoksulluk sorununu da beraberinde getirmektedir. Yoksulluğun önüne geçilebilmesi için, yoksulların durumlarını iyileştirecek, yaratılacak gelirin toplumun daha geniş kesimlerine ulaşmasını sağlayacak, gelirin belli bir kesimin elinde birikmesini engelleyecek uygulamalara öncelik verilmesi gerekmektedir. Bunun yanında ekonomik büyümeyi esas alan, toplumun refah seviyesini yükselten, bölgesel gelişmişlik farklarını azaltan, eğitim ve sağlıkta fırsat eşitliği yaratan, gelir dağılımını iyileştirici ekonomik ve sosyal politikaların eş zamanlı ve birbiriyle uyum içinde uygulanması şarttır. Gerek eşitsizlik, gerekse yoksullukla mücadelede sadece bireyin değil devletin, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının ve uluslararası örgütlerin de topyekûn işbirliği gerekmektedir.

Tablo 1: Mutlak yoksulluk oranları (%) 1987, 1994, 2002-2009.

	1987	1994	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Mutlak Yoks (Türkiye)	27,00	28,30	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
İşteki Durum										
Ücretli Maaşlı			13,64	15,28	10,35	6,57	6,00	5,82	5,93	6,05
Yevmiyeli			45,01	43,09	37,52	32,12	28,63	26,71	28,56	26,86
İşveren			8,99	8,84	6,94	4,80	3,75	3,15	1,87	2,33
Kendi Hesabına			29,91	32,38	30,48	26,22	22,06	22,89	24,10	22,49
Ücretsiz Aile İşçisi			35,33	38,51	38,73	34,52	31,98	28,58	32,03	29,58
Har. Esaslı Göreli Yoksulluk (Türkiye)			14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,43	15,06	15,12

Kaynak: TÜİK 2009 yoksulluk çalışması sonuçları, (çevrimiçi), http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=23&ust_id=7, 27.04.2011.

KAYNAKÇA

Aktan, C. Can, *Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine: Özelleştirme,* Takav Matbaası, Ankara, 1993.

Aktan, C. Can, "*Sosyal Riskler, Yoksulluk ve Sosyal Risk Yönetimi*", *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ed. Coşkun Can Aktan, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara 2002.

Aktan, C. Can, *Türkiye Dünya'nın Neresinde?,* EGİAD Yayını, İzmir 1992.

Aktan, C. Can, İ. Yaşar Vural, "*Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri*", *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ed. C. Can Aktan, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara 2002, s. 39-69.

Alcock, Pete, *Understanding Poverty*, The Macmillan Press Ltd., 1993.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2007 Yılı İlerleme Raporu (COM (2006)663),* SEC (2007) 1436, Brüksel, 6 Kasım 2007.

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu*, SEC (2010) 1327, Brüksel, 09 Kasım 2010.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2011 Cilt 13 Sayı 2 (383-402)

Bağcı, Cahit, "Yoksulluğu Azaltmaya Yönelik Yeni Araçlar ve Yaklaşımlar: Kamu Politikalarında Yoksulluk", *Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu Bildirileri,* C.I, Ed. K. Tuna, İ.Altan, A. Eren, Z. Güneş, İstanbul, 1–3 Şubat 2008, s. 358-365.

Bakırtaş, Tahsin, "Türkiye'de Yoksulluk Olgusu'nun Yapısal Ekonomik Analizi (1908–2008)", *Tarihi, Siyasi, Sosyal Gelişmelerin Işığında Türkiye Ekonomisi 1908–2008,* Ed. Nevin Coşar, Melike Bildirici, Ekin Yayınevi, Bursa, 2010, s. 283-326.

Buğra, Ayşe, *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika,* 3.Bs. İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

Celasun, Merih, *Yoksulluğu Önleme Stratejileri, Sivil Toplum Kuruluşları Diyaloğu,* Diyarbakır, 29–31 Mayıs 1997, TESEV, İstanbul, 1998, s.41-44.

Dumanlı, Recep, *Yoksullukla Mücadelede Yeni ve Etkin Bir Sistemin Kurulmasında Düzenleme Yapılması Gereği,* Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara,1995,

Erdoğdu, Seyhan, "Sosyal Politikada "Avrupalı" Bir Kavram: Sosyal Dışlanma", *Çalışma Ortamı Dergisi,* Sayı:75, Temmuz-Ağustos 2004, http:// sosyalpolitika.fişek.org.tr/? p=38*more-38, 07.02.2011.

Gürses, Didem, "The Capability Approach and Human Development in Turkey", *The Journal of Third World Studies,* Volume: 23, No.2, Fall 2006, p. 79-94.

Işık, Oğuz, M. Melih Pınarcıoğlu, *Nöbetleşe Yoksulluk Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Kalaycıoğlu, Sibel, "Toplumsal Tabakalaşma", *Sosyolojiye Giriş,* Ed. İhsan Sezai, 3. Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, Ağustos 2010, s. 245-258.

Kepenek, Yakup, Nurhan Yentürk, *Türkiye Ekonomisi,* Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

Özbudun, Sibel "Küresel Bir 'Yoksulluk Kültürü' mü?", *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Ed. Yasemin Özdek, TODAİ İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara, 2002, s. 53-69.

Özgen, Neşe, "Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Kalkınmada Yeni Kavramlar", *Tarım Ekonomisi Dergisi,* 11(1), 2005, s. 51-59.

Sarısoy, İdris, Selçuk Koç, "Türkiye'de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi", *Maliye Dergisi*, Sayı: 158, Ocak-Haziran 2010, s. 326–348.

Sertel, Yıldız, *Türkiye'de Dışa Dönük Ekonomi ve Çöküş*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1988, s.17.

Slattery, Martin, *Sosyolojide Temel Fikirler*, Haz. Ümit Tatlıcan, Gülhan Deniz, Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Şeker, Sırma Demir, *Türkiye'de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri,* Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara,2008.

Şeker, Sırma Demir, Nurhan Parlak Şahin, Rıdvan Kurtipek, "Yoksullukla Mücadelede Kamu Politika ve uygulamalarının Değerlendirilmesi" *Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu Bildirileri*, C.I, Ed. K. Tuna, İ.Altan, A. Eren, Z. Güneş, İstanbul, 1–3 Şubat 2008, s. 542-559.

Tatlıdil, Ercan, "*Kentleşme ve Göç*", *Sosyolojiye Giriş,* Ed. İhsan Sezal, 3.bs., Beta, İstanbul, Ağustos 2010, s.329-360.

Tekeli, İlhan, "*Kent Yoksulluğu ve Modernite'nin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine*", *Devlet Reformu: Yoksulluk*, Ed. A. Halis Akder ve Murat Güvenç, TESEV Yayınları, İstanbul 2000, 139-160.

UNDP, *Poverty Report 2000*, New York, Oxford University Press, 2000. Valentine, Charles A., *Culture and Poverty*, The University of Chicago Press, Chicago 1970.

Wagle, Udaye, "Rethinking Poverty Definition and Measurement", *International Social Science Journal*, Volume 171, 2002, p. 155-165.

World Bank, *SRAP Proje Özeti*, http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYINTURKISHEXTN/0,,contentMDK:20815989~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:455688,00.html

Yeldan, Erinç, "Faiz Dışı Fazla Paranoyası Sürerken İç Borçlar", http://www.bilkent.edu.tr/yeldane/Yeldan18_30 Mart 05.pdf, 11.11.2010.

Yeldan, Erinç, *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, Bölüşüm, Birikim ve Büyüme,* İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

Zabcı, Filiz, "Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı?", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 58–1, 2002, s.215–239.